

Stortingets utredningsseksjon

Bakgrunnsinformasjon • Analyse • Drøfting

Til:

Dato: 7. november 2016

Utredet:

Telefon:

Oppdragsnr: 2016369

OPPDRAG: Det er aktuelt å stille krav til tros- og livssynssamfunn, herunder moskéer, om at imamer og prester skal lære seg norsk og bruke det i deler av sine taler og prekener og i sin daglige kontakt med nærmiljøet og med trossamfunnets medlemmer. Det er også aktuelt å stille krav om at styrene i tros- og livssynssamfunn, herunder moskéer, må ha en viss andel kvinner. Den måten dette kan gjøres på er at det i forbindelse med tildeling av statsstøtte stilles som forutsetning at styrene i tros- og livssynssamfunn innen en frist påser at prester og imamer lærer seg norsk, og at de gjør endringer i styresammensetningen slik at en viss andel kvinner får plass. Det er altså ikke snakk om å nekte noen religionsfrihet, men om å stille visse krav til styrene for at man skal kunne motta statsstøtte. Når vi diskuterer dette er det viktig å vite om det fins begrensninger i mulighetene for å stille slike krav til styrene innenfor vårt lovverk eller i internasjonale konvensjoner. Det er på den annen side også viktig å vite om likestillingsloven nettopp tilsier at vi bør stille krav om at alle styrer i tros- og livssynssamfunn skal ha kvinnelige representanter. Er det mulig å få en oversikt eller et sammendrag av hva som sies om disse problemstillingene i relevant lovgivning, lovarbeider og andre tekster?

RETTLIG ADGANG TIL Å STILLE KRAV TIL TROS- OG LIVSSYNSAMFUNN - OM SPRÅKKUNNSKAP OG KVINNER I STYRET

SAMMENDRAG:

Etter vårt skjønn vil det være legitimt å sette krav om en viss kvinneandel i styrer i trossamfunn.

Vi legger i den forbindelse vekt på at:

- staten har en plikt til å avstå fra alle handlinger og all praksis som diskriminerer kvinner. Den skal aktivt søke å avskaffe praksiser som bygger på forestillingen om at ett av kjønnene er det andre underlegent eller overlegent. Positiv særbehandling følger av likestillingsloven og Kvinnediskrimineringskonvensjonen (KDK).
- EMK art. 9 (2) gir adgang til å begrense religionsfriheten for å beskytte andres rettigheter og friheter.
- likestillingsloven gjelder for trossamfunn.
- styret er hovedsakelig et administrativt organ. Det kan ikke utelukkes at det er trossamfunn der styrer også vil kunne ha noe å si om prinsipielle religiøse spørsmål, men vi vektlegger at dette ikke er blant kjerneoppgavene til et styre i dag. Det er videre krav om en viss andel av kvinner i styret. Etter vårt skjønn kan ikke dette være et uforholdsmessig krav, slik det norske samfunnet er innrettet i dag, og med tanke på hvor langt likestillingen mellom kjønnene har kommet i Norge i 2016.
- i tillegg fremstår ordningen med økonomisk støtte til trossamfunn i Norge som en spesiell og raus ordning som mange andre land ikke har.

- når vi har et system med statstilskudd til trossamfunn, kan det tolkes dithen at det pålegger staten et særlig ansvar for å ivareta kvinners interesse.

Etter vårt skjønn vil det neppe være adgang til å sette krav om at prest eller imam skal lære seg norsk og bruke det i taler og prekener. Krav om å snakke norsk i taler og prekener retter seg etter vårt skjønn direkte mot den religiøse seremonien. Dette blir etter vårt skjønn en innblanding i den religiøse delen av trossamfunnets virksomhet. Prester og imamer er religiøse ledere i enkelte trossamfunn. Man kan heller ikke innføre særregler for enkelte trossamfunn, men bør behandle alle likt.

1. INNHOLD

1.	INNLEDNING	3
2.	TILSKUDD FRA STATEN	3
3.	GJELDENE RETT OM STYRE OG SPRÅK	4
3.1	Krav til organisering og styre	4
3.2	Krav til språk	5
3.3	Stryking av registerførte trossamfunn	5
4.	ALLE TROS- OG LIVSSAMFUNN SKAL UNDERSTØTTES PÅ LIK LINJE	5
5.	NÆRMERE OM GRUNNLOVEN § 16.....	6
6.	MENNESKERETTIGHETENE OG GRUNNLOVEN	7
6.1	Bestemmelser om religionsfrihet.....	8
6.2	Bestemmelser om kjønnsdiskriminering og kvinners stilling i trossamfunn	9
7.	NÆRMERE OM KDK OG STATSTILSKUDD	11
8.	UTBETALING AV TILSKUDD TIL TROS- OG LIVSSYNSAMFUNN	13
9.	STATERS SKJØNNSMARGIN OG FORVENTNING TIL LOVGIVER.....	15
10.	ALTERNATIVE TILTAK NÅR DET GJELDER LIKESTILLING	16
11.	REGJERINGEN UTARBEIDER NY LOV OM TROS- OG LIVSSAMFUNN	17
12.	VÅR VURDERING AV SPØRSMÅLET OM EN VISS ANDEL KVINNER I STYRE I TROSSAMFUNN	17
13.	VÅR VURDERING AV SPØRSMÅLET OM KRAV TIL Å LÆRE NORSK OG BRUKE DET I TALER OG PREKENER M.V	18

1. INNLEDNING

I oppdragsbestillingen gis det uttrykk for at «det i forbindelse med tildeling av statsstøtte stilles som forutsetning at styrene i tros- og livssynsamfunn innen en frist påser at prester og imamer lærer seg norsk, og at de gjør endringer i styresammensetningen slik at en viss andel kvinner får plass.»

Det fremgår videre av oppdragsbestillingen at «imamer og prester skal lære seg norsk og bruke det i deler av sine taler og prekener, og i sin daglige kontakt med nærmiljøet og trossamfunnets medlemmer.»

Mer utdypende informasjon ble gitt i avklaringssamtalen vi hadde på telefonen.

De spørsmålene som er reist i oppdragsbestillingen, berører både religionsfrihet og forbud mot diskriminering av kvinner/forbud mot diskriminering på grunnlag av kjønn. Disse menneskerettighetene er både nedfelt i internasjonale konvensjoner og i nasjonal lovgivning. Vi gir derfor en relativt omfattende oversikt over de mest relevante bestemmelsene, før vi drøfter de konkrete spørsmålene.

Vi vil i det følgende bruke begrepene statstilskudd eller økonomisk støtte i stedet for begrepet statsstøtte som har et eget definert innhold i EU/EØS-rettslig sammenheng.

2. TILSKUDD FRA STATEN

Tros- og livssynssamfunn utenom Den norske kirke kan kreve et årlig tilskudd fra staten og fra kommuner hvor det bor medlemmer av samfunnet. Det følger av *lov om truomssamfunn og ymist anna* § 19 flg.¹ Det er et krav for tilskudd at tros- og livssynssamfunnet er *registerført*, jf. § 19 første ledd.

Det er i medhold av loven fastsatt forskrift om registrerte og uregistrerte trossamfunn.²

Det følger av forskriften § 10 at «(s)tats- og kommunaltilskudd skal brukes til religiøse formål». For det mottatte tilskudd skal trossamfunnet føre eget regnskap som viser hva pengene er anvendt til. Innsendte regnskap over bruk av kommunale og statlige tilskuddsmidler skal attesteres av statsautorisert eller registrert revisor. Det kreves ikke at regnskapet er bekreftet av revisor når det statlige tilskuddet er under kr 100.000. I slike tilfelle skal det sendes inn en regnskapsoversikt som er bekreftet av trossamfunnets styre eller utvalg. Regnskapet skal sendes vedkommende fylkesmann innen frist fastsatt av Kultur- og kirke departementet.

Norge har en raus ordning med statstilskudd til registrerte trossamfunn. Staten er ikke forpliktet til å gi økonomisk støtte til tros- og livssynssamfunnene. Men når staten velger å gi støtte, må staten unngå å diskriminere mellom ulike tros- og

¹ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1969-06-13-25>

² FOR-2005-04-19-345 <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2005-04-19-345>

livssynssamfunn. Dersom det gis økonomisk støtte eller andre privilegier, må dette fordeles etter etablerte kriterier på en ikke-diskriminerende måte.

I praksis er det antatt at det er et visst nasjonalt handlingsrom knyttet til utformingen av økonomiske rammebetingelser som kan ha ulik effekt for tros- og livssynssamfunn.³ Vi viser særlig til pkt. 9 og 10 nedenfor.

3. GJELDENDE RETT OM STYRE OG SPRÅK

3.1 Krav til organisering og styre

Det følger av ovennevnte lov § 13 at

«(t)rudomssamfunn kan lata seg registerføra når det ikkje med si lære eller sitt arbeid kjem i strid med rett og moral. Registerførsla gjev dei rettar og skyldnader som er fastsette i lov.»

Trossamfunn som vil la seg registrere, må melde dette til fylkesmannen, jf. ovennevnte forskrift § 2.

Registreringsmeldingen skal inneholde opplysninger om bl.a.:

- c) organisasjon, virksomhet og utbredelse
- d) styre- eller utvalgsmedlemmers navn

Det er trossamfunnets styre som er ansvarlig for føring av regnskapet, utarbeiding av årsrapport, og for å sende disse dokumentene til Fylkesmannen. Styret kan delegere disse oppgavene til forstander.

Trossamfunn må ha en godkjent forstander for å bli registrert. Trossamfunn velger selv hvem de vil ha som forstander. Forstanderen trenger ikke være samme person som den religiøse lederen. Forstanderen er den som har de lovpålagte oppgavene i trossamfunnet, jf. trossamfunnsloven § 14.

Det er trossamfunnets styre som er ansvarlig for å sende krav om tilskudd. Mange trossamfunn velger å la forstanderen ta seg av denne oppgaven.

Trossamfunnene fremmer krav om statlig og kommunalt tilskudd samtidig.

³ I EMDs dom i saken *Jehovas vitner mot Østerrike* (EMD 2008b), jf. kapittel 8.5, sies det blant annet: «A difference of treatment is, however, discriminatory if it has no objective and reasonable justification; in other words, if it does not pursue a legitimate aim or if there is not a reasonable relationship of proportionality between the means employed and the aim sought to be realised. The Contracting State enjoys a margin of appreciation in assessing whether and to what extent differences in otherwise similar situations justify a different treatment ...» (EMD 2008b: punkt 96).

3.2 Krav til språk

Prest eller forstander må ha tilstrekkelig kjennskap til det norske samfunn og tilstrekkelige kunnskaper i norsk språk til å kunne utføre lovpålagte oppgaver, jf. forskriften § 2 siste ledd.

3.3 Stryking av registerførte trossamfunn

Lovens § 21 lyder:

«Er vilkåra for registerføring ikkje lenger oppfylde, eller forsømer eit trudomssamfunn lovsette gjeremål, skal fylkesmannen gjeva trudomssamfunnet skriftleg åtvaring og frist til å retta på det som vantar. Er det ikkje retta innan ein frist på minst fire veker, kan fylkesmannen avgjera at trudomssamfunnet skal strykast or registret.

Fylkesmannen kan straks stryka trudomssamfunnet, når det er gjort serleg grove mistak eller forsømingar.»

Dette innebærer at det er hjemmel til å frata tilskudd, gjennom å stryke registrerte trossamfunn. Fylkesmannen skal ivareta denne oppgaven.

4. ALLE TROS- OG LIVSSAMFUNN SKAL UNDERSTØTTES PÅ LIK LINJE

Det følger av Grunnloven § 16:

«Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.»

Spørsmålet er hva det betyr at alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

Det dokumentet som mest direkte uttaler noe om forståelsen av grunnlovsforslaget, er St.meld. nr. 17 (2007–2008). Kapittel 6 i stortingsmeldingen har overskriften «Nærmere om endringer i Grunnloven». I stortingsmeldingen på s. 73–74 heter det følgende om forståelsen av grunnlovsbestemmelsen:

«Den nye § 16 skal inneholde en bestemmelse om at alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje med Den norske kirke. Dette vil tydeliggjøre statens ansvar for å føre en aktivt støttende tros- og livssynspolitik. En slik bestemmelse skal verken innebære nye plikter for staten eller nye rettigheter for tros- og livssynssamfunnene eller individene. Den er å forstå som en referanse til de gjeldende finansieringsordningene, men kan ikke rimeligvis forstås slik at meningen er å etablere noe grunnlovsbeskyttet rettskrav på at disse ordningene i framtiden skal være som i dag.

På det sistnevnte punktet må grunnlovsbestemmelsen suppleres med den politiske avtalen av 10. april 2008, som i punkt 4 sier at dagens finansieringsordninger for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn videreføres.

Også et flertall i Gjønnnesutvalget har foreslått at Grunnloven får en ny bestemmelse som skal markere statens tros- og livssynspolitiske ansvar. Noen høringsinstanser gir også uttrykk for usikkerhet om hvilke konsekvenser endringer i statskirkeordningen kan få for det prinsipielle grunnlaget for statens tros- og livssynspolitik. Som departementet har redegjort for i punkt 2.3.2, kan departementet ikke se at de skisserte

anbefalingene om endringer i Grunnloven §§ 2, 4 og 16 vil føre til at statens aktivt støttende tros- og livssynspolitikk faller bort. Denne politikken hviler på at staten anerkjenner tro og livssyn som et fellesgode i samfunnet. Likevel oppfatter departementet det som hensiktsmessig at statens ansvar for å «understøtte» alle tros- og livssynssamfunn kommer til uttrykk i en ny § 16.»

I Lovavdelingens brev til Kulturdepartementet 30. mai 2008, med blant annet lovtekniske innspill som lå til grunn ved Stortingets behandling av stortingsmeldingen, kommenteres hvilke bindinger som grunnlovsformuleringen kan gi:

«Det må antas at grunnlovsbestemmelsen mer er en understrekning av «statens ansvar for å føre en aktivt støttende tros- og livssynspolitikk» enn en rettighetsbestemmelse som tros- og livssynssamfunn og enkeltindivider kan påberope overfor domstolene. Ordlyden stenger imidlertid ikke for en fremtidig utvikling i tolkningen av bestemmelsen i den retning. Ønsker man å redusere muligheten for det, bør man velge en mindre direkte formulering. En mulighet kan i så fall være å utforme bestemmelsen etter mønster av § 100 sjette ledd (i ytringsfrihetsparagrafen), § 110 (arbeidsparagrafen) og § 110 a (sameparagrafen), f.eks. ved at man i stedet taler om at «Det paaligger Staten at legge Forholdene til Rette for at alle Tros- og Livssynssamfund kan udøve sin Religion eller Livsanskuelse». (Justis- og politidepartementet 2008b).»

Stortinget gjorde ved behandlingen av stortingsmeldingen, jf. Innst. S. nr. 287 (2007–2008), ikke endringer i forslaget til grunnlovsparagraf og hadde ikke spesifikke merknader til tolkningen av grunnlovsforslaget som fremkom i meldingen, men understreket følgende:

«Komiteen mener at det er et grunnleggende prinsipp at det offentlige skal likebehandle alle tros- og livssynssamfunn i økonomiske overføringer.»

I høringsnotatet fra Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet om oppfølgingen av Stortingsavtalen, datert 1. februar 2011, er vurderingene om grunnlovsforslagets betydning gjentatt. Det er imidlertid gjort følgende tilføyelse:

«Departementet viser dessuten til at regjeringen har oppnevnt et offentlig utvalg som skal foreta en gjennomgang av statens tros- og livssynspolitikk, og fremme forslag som kan bidra til å skape en mer helhetlig politikk på feltet. (Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet 2011).»

Selv om det ved fremleggelsen av grunnlovsforslaget ikke var tenkt at formuleringen «på lik linje» skulle kunne ha en rettslig operativ betydning, påpekte Stålsett-utvalget i NOU 2013:1 at det er viktig å ta på alvor at denne formuleringen, sammen med Stortingets vurderinger ved behandlingen, kan gi en begrunnelse for å foreslå endringer i dagens ordninger.

5. NÆRMERE OM GRUNNLOVEN § 16

Det ligger i grunnlovsbestemmelsen, lest i lys av forarbeidene, at staten har et «ansvar» for å føre en aktivt støttende tros- og livssynspolitikk. Hva dette rettslig sett nærmere innebærer, kan være uklart.

«Understøttelse» kan skje gjennom tildeling av materielle goder, herunder økonomisk støtte, men det kan også skje på andre måter. Det ligger nær å si at grunnlovsbestemmelsen, lest i lys av forarbeidene, bygger på en forutsetning om at staten ikke helt kan la være å bidra materielt, herunder i form av tilskudd, til de ulike tros- og livssynssamfunnenes virksomhet. På dette punktet kan Grunnloven § 16 sies å bygge på en annen tilnærming enn EMK artikkel 9.

Slik lovavdelingen ser det, fører ordlyden i § 16 fjerde punktum og forarbeidene videre til at staten i sin finansiering av ulike tros- og livssynssamfunn har plikt til å oppfylle visse grunnleggende krav til likebehandling av de ulike samfunnene. Dette kravet til likebehandling gjelder også for spørsmålet om tilskudd til ulike tros- og livssynssamfunn. Verken ordlyden i Grunnloven § 16 fjerde punktum eller forarbeidene sier noe mer konkret om hva som ligger i et slikt krav til likebehandling.

Etter lovavdelingens syn følger det neppe mer av bestemmelsen enn at staten har et ansvar for ikke å *diskriminere* ulike tros- og livssynssamfunn. Dette må etter lovavdelingens syn blant annet innebære at forskjellsbehandling som forfølger lovlige formål og som har en objektiv og rimelig begrunnelse, normalt vil være forenlig med grunnlovsbestemmelsen.

Forbudet mot diskriminering etter Grunnloven § 16 fjerde punktum gjelder ved «understøttelse» av tros- og livssynssamfunn, herunder gjennom tildeling av tilskudd. Dette er lagt til grunn i Kulturdepartementets høringsnotat datert 27. juni 2016 om bl.a. statstilskudd til pensjonspremie og egenkapital til Den norske kyrkja.⁴

6. MENNESKERETTIGHETENE OG GRUNNLOVEN

I Norge har det vært et ønske om å gi internasjonale menneskerettskonvensjoner en sterk rettslig stilling.

[Menneskerettsloven](#) ble vedtatt i 1999.⁵ Her er fem av de internasjonale menneskerettskonvensjonene gjort til en del av intern norsk rett: Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK), FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP), FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK), FNs barnekonvensjon og FNs kvinnediskrimineringskonvensjon (KDK).

Det slås fast i § 3 at bestemmelsene i disse konvensjonene skal «gå foran bestemmelser i annen lovgivning» dersom det oppstår motstrid. Dermed er konvensjonene gitt en formelt sett viktig stilling i vårt nasjonale rettssystem.

⁴ Forslag om endringer i lovgivinga om tilskott til trudoms- og livssynssamfunn utanom Den norske kyrkja (om statstilskott til pensjonspremie og eigenkapital til Den norske kyrkja) https://www.regjeringen.no/contentassets/097e28eb32b6433080deb124f0411e3d/hoyringsnotat_om_endring_i_lovgivinga_om_tilskott_til_trudoms-og_livssynssamfunn_utanom_dnk.pdf

⁵ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30>

[Grunnloven](#) inneholdt lenge kun vern for enkelte menneskerettigheter.⁶ I forbindelse med at Grunnloven ble 200 år i 2014, ble det satt i gang et arbeid med å utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven. Siktemålet var å styrke menneskerettighetenes stilling i norsk rett.

Den 13. mai 2014 vedtok Stortinget en ny del E, med tittelen «Menneskerettigheter», i Grunnloven. En rekke nye menneskerettsbestemmelser ble med dette inkludert, både sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter.

Retten til religionsfrihet er ikke inntatt sammen med de øvrige menneskerettighetsbestemmelser i Grunnloven del E, men er tatt med i §§ 2 og 16.

Grunnloven § 110 c ble opphevet og erstattet med en ny § 92 som lyder:

«Statens myndigheter skal respektere og sikre menneskerettighetene slik de er nedfelt i denne grunnlov og i for Norge bindende traktater om menneskerettigheter.»

6.1 Bestemmelser om religionsfrihet

Grunnloven § 2 lyder:

«Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne Grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.»

Grunnloven § 16 lyder:

«Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse. Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten. Nærmere bestemmelser om Kirkens ordning fastsettes ved Lov. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.»

EMK Art 9. Tanke-, samvittighets- og religionsfrihet lyder:

«1. Enhver har rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet; denne rett omfatter frihet til å skifte sin religion eller overbevisning, og frihet til enten alene eller sammen med andre og såvel offentlig som privat å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning, ved tilbedelse, undervisning, praksis og etterlevelse

2. Frihet til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning skal bare bli undergitt slike begrensninger som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til den offentlige trygghet, for å beskytte den offentlige orden, helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.»

I tillegg inneholder FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) en bestemmelse om trosfrihet, jf. art 18 (3) som lyder:

⁶ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17>

«Friheten til å utøve en religion eller tro skal ikke være gjenstand for andre begrensninger enn slike som er foreskrevet i lov og som er nødvendig for å beskytte den offentlige sikkerhet, orden, helse eller moral, eller andres grunnleggende rettigheter og friheter.»

6.2 Bestemmelser om kjønnsdiskriminering og kvinners stilling i trossamfunn Grunnloven § 98 lyder:⁷

«Alle er like for loven.

Intet menneske må utsettes for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling.»

Arbeidsmiljøloven av 2005 og likestillingsloven av 2013 er de to mest sentrale regelverkene hva gjelder diskriminering i arbeidslivet på grunnlag av kjønn.

Likestillingsloven § 5 fastslår:⁸

«Diskriminering på grunn av kjønn er forbudt.»

Likestillingsloven § 2 ble endret i 2010, slik at unntaket for indre forhold i trossamfunn ble tatt ut av ordlyden, og det ble fastslått at:

«Loven gjelder på alle områder.»

§ 6 regulerer hva som er lovlig forskjellsbehandling og § 7 omhandler positiv særbehandling.

Det følger av likestillingsloven § 12 at offentlige myndigheter skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for likestilling mellom kjønnene.

I § 13 reguleres kjønnsbalansen i utvalg, styrer, råd m.v. Denne bestemmelsen gjelder imidlertid etter sin ordlyd bare styrer som et *offentlig organ* oppnevner eller velger.

Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) art. 14 lyder:

«Utøvelsen av de rettigheter og friheter som er fastlagt i denne konvensjon skal bli sikret uten diskriminering på noe grunnlag slik som kjønn, rase, farge, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, tilknytning til en nasjonal minoritet, eiendom, fødsel eller annen status.»

FNs konvensjon om avskaffelse av all diskriminering mot kvinner (KDK) gjelder for kvinner på *alle livets områder*.

⁷ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17>

⁸ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2013-06-21-59>

KDK ar. 1 lyder:

«I denne konvensjon betyr uttrykket "diskriminering av kvinner" enhver kjønnsmessig sonndring, utelukkelse eller innskrenkning som har som virkning eller formål å svekke eller utelukke anerkjennelsen, utnyttelsen eller utøvelsen av kvinners menneskerettigheter og grunnleggende friheter på det politiske, økonomiske, sosiale, kulturelle, sivile eller ethvert annet område, på grunnlag av likestilling mellom menn og kvinner og uten hensyn til ekteskapelig status.»

KDK art. 4 nr. 1 regulerer adgang til positiv særbehandling.⁹ Det følger av artikkelen at:

«1. Når konvensjonspartene vedtar midlertidige særtiltak for å fremme faktisk likestilling mellom menn og kvinner, skal dette ikke anses som diskriminering etter denne konvensjon, men det skal heller ikke føre til at det blir opprettholdt ulike eller særskilte normer. Disse tiltak skal falle bort etter at målene for likhet i muligheter og behandling er oppnådd.»

Norge har forpliktet seg til å gjennomføre prinsippet om likebehandling av kvinner og menn på EØS-avtalens område. Dette følger av EØS-avtalen artikkel 69 og 70.

Statenes plikter er for øvrig konkretisert gjennom flere direktiver. Direktiv 2006/54/EF om "gennemførelse av princippet om lige muligheder for og ligebehandling af mænd og kvinder i forbindelse med beskæftigelse og erhverv" står sentralt.

Utgangspunktet er at direkte eller indirekte diskriminering på grunn av kjønn er forbudt. For ansettelsessituasjoner er det imidlertid gjort unntak i visse tilfeller, jf. artikkel 14 nr. 2 i 2006-direktivet, som er en videreføring av artikkel 2 nr. 6 i direktiv 76/207/EØF:

"Med hensyn til adgang til ansettelse, herunder opplæring som fører fram til slik ansettelse, kan medlemsstatene fastsette at forskjellsbehandling som er basert på en egenskap knyttet til kjønn, ikke skal utgjøre forskjellsbehandling når yrkesvirksomheten eller forholdene den utøves under er av en slik art at denne egenskap utgjør et vesentlig og avgjørende yrkesmessig krav, forutsatt at målet er rettmessig, og at kravet står i rimelig forhold til det."

Det er antatt at trossamfunn kan behandle kvinner og menn forskjellig hvis dette er religiøst begrunnet, og er en del av selve religionsutøvelsen i trossamfunnet. For eksempel kan et trossamfunn forbeholde stillingen som religiøs leder for menn dersom det er begrunnet i den religiøse læren. Det betyr likevel ikke at trossamfunn har rett til å forbigå kvinner ved ansettelse av for eksempel forstander i trossamfunnet, om forstanderen ikke har spesielle religiøse funksjoner som er forbeholdt menn. Kvinner som er ansatt i et trossamfunn skal ha samme vern og vilkår som menn i samme posisjon i trossamfunnet.

⁹ <http://www.fn.no/FN-informasjon/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-kvinnekonvensjon>

7. NÆRMERE OM KDK OG STATSTILSKUDD

Som følge av økt betydning av internasjonal rett, blant annet gjennom Norges forpliktelse etter EØS-avtalen og gjennom styrking av internasjonale menneskerettskonvensjoner i nasjonal rett, har individers vern mot diskriminering på grunn av kjønn blitt stadig sterkere.

I dag inneholder likestillingsloven ikke lenger noen særbestemmelse om trossamfunns adgang til å forskjellsbehandle på grunn av kjønn. Virksomheten i trossamfunn er omfattet av de samme regler som andre virksomheter, og det skal svært mye til før det kan anses som lovlig å forskjellsbehandle på grunn av kjønn for eksempel i forbindelse med ansettelser.

For ansettelser i en snever gruppe stillinger, for eksempel stillinger som prest i trossamfunn som av religiøse grunner ikke tillater kvinnelige prester, vil imidlertid forskjellsbehandling på grunn av kjønn kunne være tillatt. Forutsetningen er at forskjellsbehandlingen bygger på et religiøst grunnlag, at krav om et bestemt kjønn er av avgjørende betydning for å kunne inneha en stilling eller et verv og at den som forskjellsbehandles, ikke rammes på en uforholdsmessig måte.

Utover det faktum at trossamfunn selv er undergitt regler som gir dem en plikt til å praktisere likebehandling av alle medlemmer – av både kvinner og menn – med mindre de selv på tilfredsstillende måte begrunner sitt behov for forskjellsbehandling i enkelttilfeller, er staten forpliktet til å bidra til å sikre likebehandling mellom kjønnene også i private organisasjoner. Det er FNs kvinnediskrimineringskonvensjon (KDK) som går lengst i å pålegge staten forpliktelser når det gjelder ivaretagelse av likebehandling mellom kvinner og menn.

KDK er gjort til en del av norsk rett og har samme formelle rettslige stilling som for eksempel EMK gjennom menneskerettsloven.

Konvensjonen definerer diskriminering av kvinner som «enhver forskjellsbehandling, utestengning eller begrensning på grunnlag av kjønn».

Staten har blant annet etter artikkel 2 d) en plikt til «å avstå fra alle handlinger og all praksis som diskriminerer kvinner, og å sørge for at offentlige myndigheter og offentlige institusjoner handler i tråd med denne forpliktelse».

Etter artikkel 2 e) skal den «treffe alle tiltak som er nødvendige for å hindre at personer, organisasjoner eller foretak diskriminerer kvinner». Her tydeliggjøres at staten har plikter i forhold til å forhindre at diskriminering finner sted på private arenaer.

Videre inneholder KDK tydelige forpliktelser for staten til å ta skritt for å avskaffe praksiser som bygger på stereotype oppfatninger om kjønnenes roller, noe som typisk vil kunne være oppfatninger om at kvinner ikke kan gjøre de samme ting som menn. Den skal også ta skritt for å søke å avskaffe praksiser som bygger på forestillingen om at ett av kjønnene er det andre underlegent eller overlegent. Begge deler er tydelig uttrykt i KDK artikkel 5 a), der det heter at:

«Konvensjonspartene skal treffe alle tiltak som er nødvendige [...] for å endre menns og kvinners sosiale og kulturelle atferdsmønstre, med sikte på å avskaffe fordommer og hevdvunnen og all annen praksis som bygger på stereotype manns- og kvinneroller, eller på forestillingen om at ett av kjønnene er det andre underlegent eller overlegent.»

Det er dessuten slått fast i artikkel 2 f) at konvensjonspartene skal

«treffe alle tiltak som er nødvendige [...] for å endre eller oppheve eksisterende lover, forskrifter, sedvane og praksis som innebærer diskriminering av kvinner».

Det nærmere innholdet i disse bestemmelsene er utdypet av FNs kvinnekommisjon i dens generelle rekommandasjoner, som er tolkningsuttalelser fra komiteen. Komiteen har i tilknytning til statsforpliktelsen i artikkel 2 d) fremhevet at:

«Subparagraph 2 (d) establishes an obligation of States parties to abstain from engaging in any act or practice of direct or indirect discrimination against women. States parties must ensure that State institutions, agents, laws and policies, do not directly or explicitly discriminate against women. They must also ensure that any laws, policies or actions that have the effect or result of generating discrimination are abolished.»

I forbindelse med at den diskuterer det generelle innholdet i statenes forpliktelser etter artikkel 2, uttrykker komiteen at:

«the means adopted by States parties must address all aspects of their general obligations under the Convention to respect, protect, promote and fulfil women's right to non-discrimination and to the enjoyment of equality with men.»

Dette innebærer blant annet at staten:

«(a) Abstains from performing, sponsoring or condoning any practice, policy or measure that violates the Convention '...';

(b) Takes steps to prevent, prohibit and punish violations of the Convention by third parties, including in the home and in the community, and to provide reparation

to the victims of such violations '... '»

I tillegg slår komiteen fast at:

«Article 2 is not limited to the prohibition of discrimination against women caused directly or indirectly by States parties. Article 2 also imposes a due diligence obligation on States parties to prevent discrimination by private actors. In some cases, a private actor's acts or omission of acts may be attributed to the State under international law. States parties are thus obliged to ensure that private actors do not engage in discrimination against women as defined in the Convention.»

Vi ser at konvensjonspartene etter KDK har plikt til ikke å sponse praksiser som innebærer at kvinner og menn behandles ulikt, at statene skal ta aktive skritt for å

forhindre diskriminering og at staten i noen tilfeller kan holdes ansvarlig for menneskerettsbrudd som finner sted i det private.

Komiteen har hittil ikke i sin tolkningspraksis foretatt konkrete vurderinger av forholdet mellom statstilskudd til tros- og livssynssamfunn og innholdet i konvensjonen.

Staten har plikt til aktivt å ivareta likebehandling mellom kvinner og menn etter KDK. Konvensjonens ordlyd og tolkningspraksis er såpass tydelige at en generell ordning med statstilskudd, som utbetales helt uavhengig av hvordan et tros- eller livssynssamfunn forholder seg til spørsmål om likestilling mellom kjønnene, kan være vanskelig å forsvare.¹⁰

8. UTBETALING AV TILSKUDD TIL TROS- OG LIVSSYNSSAMFUNN

Ifølge Ståsett-utvalgets utredning er det om lag 660 tros- og livssynssamfunn som mottar støtte i Norge i dag.¹¹ Den norske ordningen med statstilskudd til tros- og livssynssamfunn setter få og svake krav til samfunnene som vilkår for å motta støtte.

For å få bli registrert som trossamfunn eller livssynssamfunn, er det riktignok en forutsetning at virksomheten ikke krenker «rett og moral». Hva som nærmere ligger i dette, er i liten grad blitt utdypet. Det er få eksempler på at et tros- eller livssynssamfunn har fått avslag på søknad om å bli registrert på grunn av tros- eller livssynssamfunnets lære.

Ståsett-utvalget konkluderte i sin utredning med at:

«kravene til tros- og livssynssamfunn når det gjelder å overholde regler i andre lover, er svake og lite tydelige. Resultatet er at også håndhevingen av slike krav (...) er lite aktiv.»

Dersom en organisasjon først har blitt godkjent som tros- eller livssynssamfunn, har den derfor i liten grad blitt fratatt den økonomiske støtten.

Ordningen i Norge med statstilskudd til tros- og livssynssamfunn kjennetegnes altså ved at det skal relativt lite til for å få støtten, og det stilles få krav til virksomheten som drives. Dermed har heller ikke krav knyttet til likebehandling av kvinner og menn internt i trossamfunn blitt løftet frem og vurdert i forbindelse med spørsmål om tildeling eller tilbaketrekking av den økonomiske støtten.

Som allerede presisert, har trossamfunn selv en viss adgang til å forskjellsbehandle på grunn av kjønn, dersom forskjellsbehandlingen bygger på en tilstrekkelig begrunnelse. Samtidig skal staten etter KDK ta aktive skritt – også overfor private parter – for å

¹⁰ Vibeke Blaker Strand (2015) – Spenningen mellom en aktivt støttende tros- og livssynspolitik og ivaretagelse av likhet for enkeltindivider. Ingen adgang til riket? Religionsfrihetens grenser og Grunnlovens § 2, 1814-2014.

¹¹ NOU 2013:1 Det livssynsåpne samfunn, s. 332.

avskaffe praksiser som bygger på kjønnsstereotyper og på et over- eller underordningsforhold mellom kjønnene.

Selv om trossamfunn fortsatt har i behold en adgang til å forskjellsbehandle på grunn av kjønn på nærmere definerte vilkår, må det stilles spørsmål ved om staten bryter KDK dersom den utbetaler økonomisk støtte til trossamfunn som forskjellsbehandler kvinner og menn. Dersom en slik forståelse legges til grunn, vil det innebære at staten har en plikt til å etablere en ekstra terskel for statsstøtte, der kun trossamfunn som praktiserer full likebehandling mellom kjønnene, vil kunne motta støtte.¹²

Stålsett-utvalget belyste kun i liten grad forholdet mellom trossamfunnenes egen adgang til å forskjellsbehandle mellom kjønnene og spørsmålet om vilkår for statstilskudd, men noen spørsmål ble uttrykkelig fremhevet. Utvalget ønsket ikke at forskjellsbehandling på grunn av kjønn ved ansettelser i et trossamfunn, i tilfeller som ellers vil kunne bli vurdert som lovlig forskjellsbehandling (for eksempel i forbindelse med ansettelse som prest, imam eller rabbiner), skal kunne føre til at statstilskuddet trekkes tilbake.¹³

Utvalget ønsket heller ikke å oppstille som vilkår for den økonomiske støtten at begge kjønn skal kunne representere samfunnet og forplikte samfunnet utad. Imidlertid foreslo åtte av utvalgets femten medlemmer at det i en ny lov oppstilles et vilkår for statstilskudd knyttet til kvinners deltakelse i styringsstrukturen i et trossamfunn. Utvalgsflertallet foreslo å lovfeste følgende vilkår:

«Deltakelse i samfunnets styringsstruktur må være åpen for personer av begge kjønn.»¹⁴

Det er verdt å merke seg at utvalget ikke foreslo at begge kjønn faktisk skal være representert i styringsstrukturen, slik vi for eksempel kjenner det fra kravet om 40 % representasjon av begge kjønn i styrene i allmennaksjeselskapene. Utvalgsflertallet foreslo kun et krav om at kvinner ikke eksplisitt skal være utestengt fra styringsstrukturen.

Dersom «styringsstrukturen» i et trossamfunn først og fremst er et organ som utøver administrative oppgaver, vil det for et trossamfunn være svært vanskelig etter likestillingsloven å begrunne på tilfredsstillende måte at kvinner ikke har adgang.

Gjennomgangen av statens forpliktelser etter KDK viser at statstilskudd til trossamfunn der det ikke stilles noen krav knyttet til likebehandling av kjønnene, kan fremstå som problematisk. Samtidig er det uklart hvor langt statsforpliktelsen etter KDK rekker på dette området.

¹² Vibeke Blaker Strand

¹³ Se NOU 2013:1, s. 344-345

¹⁴ Se lovforslag § 2-2 nr. 4 Vilkår for statlig støtte, inntatt i NOU 2013:1, s. 422

Kvinnediskrimineringskomiteen har hittil ikke uttalt seg konkret om disse spørsmålene. Vi står igjen med følgende (mer eller mindre) sikre utgangspunkter:

- Et system med statskirke eller folkekirke er ikke i seg selv problematisk i lys av internasjonale menneskerettsforpliktelser. Som utgangspunkt fører ikke en ordning med statskirke eller folkekirke til at staten samtidig får en plikt til å støtte alle tros- og livssynssamfunnene økonomisk. Tros- og livssynssamfunnene må imidlertid likebehandles.
- KDK inneholder ikke et klart og entydig forbud mot at staten gir økonomisk støtte til trossamfunn som (i noen sammenhenger) forskjellsbehandler kvinner og menn.
- KDK gir imidlertid staten en klar plikt til å arbeide aktivt for likhet mellom kjønnene også innad i trossamfunn. Med henvisning til KDK vil det trolig være i tråd med menneskerettighetene å sette som vilkår for statstilskudd at det ikke finner sted noen forskjellsbehandling mellom kjønnene innad i et trossamfunn.

Enkelte trossamfunn vil kunne hevde at en slik løsning er indirekte diskriminerende på grunn av religion, da et vilkår om likebehandling mellom kvinner og menn ikke vil ramme trossamfunnene likt, men vil ramme de trossamfunn som ikke bygger på kjønnslikestilling, særlig hardt.

Det er imidlertid slik at indirekte forskjellsbehandling på grunn av religion er tillatt dersom den bygger på et saklig formål, er nødvendig for å oppnå formålet og det er et rimelig forhold mellom det man ønsker å oppnå og hvor inngripende forskjellsbehandlingen er for den eller de som stilles dårligere. Vi viser til [diskrimineringsloven om etnisitet](#) § 7, som er i overensstemmelse med for eksempel EMK artikkel 14 og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 26.

Det er statens plikter når det gjelder å sikre likebehandling mellom kjønnene som begrunner at likebehandling eventuelt innføres som vilkår for statstilskudd, eventuelt at en viss andel av styret skal bestå av kvinner.

9. STATERS SKJØNNSMARGIN OG FORVENTNING TIL LOVGIVER

Statens skjønnsmargin er et konsept utviklet og benyttet av Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD). Konseptet har blitt mye diskutert, og er fortsatt under debatt.

Siden 1978 har EMD gjentatte ganger fremhevet at konvensjonen er «a living instrument which... must be interpreted in the light of present-day condition». Denne dynamiske tolkingsstilen innebærer at konvensjonen tilpasses samfunnsutviklingen, endrede verdioppfatninger og stadig stigende krav til menneskerettsbeskyttelse.

Skjønnsmarginen innebærer en viss grad av frihet for medlemsstatenes myndigheter til å tolke konvensjonen i tråd med egne forutsetninger. Dommerne i EMD er således forpliktet til å ta hensyn til kulturelle, historiske og filosofiske forskjeller mellom deres forståelse og statens forståelse. Skjønnsmarginen tillater dermed ulik prøvingsintensitet i ulike saker.

Videre er det grunn til å merke seg at EMD benytter uttrykket ”skjønnsmargin” i to ulike sammenhenger, med varierende meningsinnhold. «Margin of appreciation» brukes dels for å beskrive *EMDs prøvingsintensitet* som følge av at organet er en internasjonal domstol. Andre ganger brukes ”skjønnsmargin” for å uttrykke at *statene har et spillerom* til å velge mellom forskjellige løsninger når ulike interesser kommer i konflikt med hverandre.

Vi vil vise til et eksempel fra et annet rettsområde som illustrerer hvordan skjønnsmarginen kan gi seg utslag i en *materiell frihet* for statene. Det er opp til statene å velge om f.eks. adoptivlovgivningen skal gi adoptivbarn rett til å kjenne sin opprinnelse, eller om den biologiske morens ønske om anonymitet skal prioriteres. Dette kan ses som en konsekvens av at målet med konvensjonen er å etablere standarder, ikke enhetlig lovgivning. Konvensjonen gir altså statene *materiell skjønnsfrihet* til å velge mellom ulike løsninger, hvor det er helt legitimt at en stat prioriterer en parts interesser, mens en annen stat lar en annen parts interesser gå foran.¹⁵

I den såkalte tomtefestesaken fant EMD at tomtefesteloven var utenfor den skjønnsmarginen Norge hadde for å balansere mellom partenes interesser.¹⁶ Et sentralt poeng for EMD i tomtefestesaken var at domstolen ikke kunne se at norske myndigheter hadde foretatt en slik proporsjonalitetstest.

Skjønnsmarginen spiller særlig inn i interesseavveininger i tilknytning til rettigheter som åpner for inngrep, slik som EMK art. 8 (*Retten til respekt for privatliv og familieliv*), art. 9 (*Tanke-, samvittighets- og religionsfrihet*), art. 10 (*Ytringsfrihet*) og art. 11 (*Forsamlings- og foreningsfrihet*).¹⁷

Det sentrale i en lovgivningsprosess vil være å vise at de motstående interessene har vært sett og vurdert, herunder om de samfunnsinteresser loven skal fremme kan oppnås på annen måte. Det er også dette EMD synes å forvente av lovgiver.

10. ALTERNATIVE TILTAK NÅR DET GJELDER LIKESTILLING

Som vi har redegjort for ovenfor er det mange rettighetsavveininger, både mellom individuelle og kollektive rettigheter og mellom ulike diskrimineringsgrunnlag. Spørsmålet er om det også kan tenkes andre former for tiltak.

¹⁵ Om statens skjønnsmargin og Høyesteretts EMK-prøving av lover, Hvor intensivt skal norske domstoler prøve forholdsmessigheten av lover som gjør inngrep i EMK-rettigheter? JUS398 Masteroppgave, Det juridiske fakultet, Universitetet i Bergen, 10. desember 2014. http://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/9345/129428537.pdf;jsessionid=573682CCA1AEB62E8D05F11DB38B7BC2.bora-uib_worker?sequence=1

¹⁶ Andreas Føllesdal, Oslo 2014. Del av problemet, og del av løsningen: Den europeiske menneskerettighetsdomstolen og demokratisk selvstyre.

¹⁷ Vibeke Blaker Strand og Kjetil M. Larsen (2015). Menneskerettigheter i et nøtteskall.

Et virkemiddel kan være å støtte prosjekter og grupper som drives av trossamfunn selv, og sikter mot å fremme likeverd og likestilling. Dette kan være et supplement til grunnstøtten til trossamfunnet. En slik kombinert finansieringsmodell kan være en mulig måte å anerkjenne at det også finnes et mangfold av synspunkter og tolkninger av lære innad i tros- og livssynssamfunn, samtidig som man opprettholder respekt for organisasjonens formelle styringsstruktur. Dette ligner blant annet på den modellen man har på det politiske området. Statlig støtte til politiske partier innebærer få krav til partipolitikken innhold så lenge den ikke oppfordrer til straffbare handlinger. Samtidig gis det på flere områder støtte til grupperinger og prosjekter som innad i et parti er i minoritetsposisjon. På samme måte kan man etablere egne prosjektmidler for å støtte dialogarbeid innad i og mellom tros- og livssynssamfunn og mellom disse og myndighetene.¹⁸

Flertallet i Stålsett-utvalget foreslo i NOU 2013:1 at staten bør bruke muligheten til å gi prosjektstøtte til dem som kjemper for likebehandling innad i trossamfunn.

11. REGJERINGEN UTARBEIDER NY LOV OM TROS- OG LIVSSAMFUNN

Vi vil også gjøre oppmerksom på at regjeringen vil utarbeide en helhetlig lov for tros- og livssynssamfunn. En ny lov vil omfatte lovgivning og finansieringsordninger for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.¹⁹ Lovforslag skal etter planen sendes på høring i 2017.

12. VÅR VURDERING AV SPØRSMÅLET OM EN VISS ANDEL KVINNER I STYRE I TROSSAMFUNN

Etter vårt skjønn vil det være legitimt å sette krav om en viss kvinneandel i styret i trossamfunn. Vi legger i den forbindelse vekt på at:

- staten har en plikt til å avstå fra alle handlinger og all praksis som diskriminerer kvinner. Den skal aktivt søke å avskaffe praksiser som bygger på forestillingen om at ett av kjønnene er det andre underlegent eller overlegent. Positiv særbehandling følger av likestillingsloven og Kvinnediskrimineringskonvensjonen (KDK).
- EMK art. 9 (2) gir adgang til å begrense religionsfriheten for å beskytte andres rettigheter og friheter.
- likestillingsloven gjelder for trossamfunn.
- styret er hovedsakelig et administrativt organ. Det kan ikke utelukkes at det er trossamfunn der styret også vil kunne ha noe å si om prinsipielle religiøse spørsmål, men vi vektlegger at dette ikke er blant kjerneoppgavene til et styre i dag. Det er videre krav om en viss andel av kvinner i styret. Etter vårt skjønn kan ikke dette være et uforholdsmessig krav, slik det norske samfunnet er

¹⁸ Ingvill Thorson Plesner (2016). Religionspolitikk. Side 187.

¹⁹ <https://www.regjeringen.no/no/tema/tro-og-livssyn/arbeidet-med-en-helhetlig-tros--og-livssynspolitik/helhetlig-lov-om-tros--og-livssynssamfunn/id2511821/>

innrettet i dag, og med tanke på hvor langt likestillingen mellom kjønnene har kommet i Norge i 2016.

- i tillegg fremstår ordningen med økonomisk støtte til trossamfunn i Norge som en spesiell og raus ordning som mange andre land ikke har.
- når vi har et system med statstilskudd til trossamfunn, kan det tolkes dithen at det pålegger staten et særlig ansvar for å ivareta kvinners interesse.

Hvilken andel av kvinner i styre som vil være formålstjenlig er hovedsakelig et politisk spørsmål. Som et eksempel kan nevnes at likestillingsloven § 13 har regulert ulike andeler når det gjelder [Kjønnsbalanse i offentlige utvalg](#).

En alminnelig høringsrunde vil kunne avdekke hvilke konsekvenser et forslag om en viss andel kvinner i styret vil få for de enkelte trossamfunnene.

Det bør også vurderes om forslaget vil kunne medføre administrative og økonomiske konsekvenser for fylkesmennene som skal håndheve nye krav.

13. VÅR VURDERING AV SPØRSMÅLET OM KRAV TIL Å LÆRE NORSK OG BRUKE DET I TALER OG PREKENER M.V

Det er aktuelt å stille krav om at religiøse ledere i ulike trossamfunn lærer seg norsk, med sikte på å snakke norsk i deler av den religiøse seremonien, jf. pkt. 1 ovenfor.

Som nevnt ovenfor i pkt. 3.2 skal prest eller forstander etter gjeldende rett ha tilstrekkelig kjennskap til det norske samfunnet og tilstrekkelig kunnskaper i norsk språk til å kunne utføre lovpålagte oppgaver. Dette er krav som er satt for å ivareta de administrative oppgavene til prest eller forstander.

Krav om å snakke norsk i taler og prekener retter seg etter vårt skjønn direkte mot den religiøse seremonien. Kan det stilles et slikt krav? De fleste trossamfunn har større eller mindre bruk av f.eks. klassiske språk som latin, gresk, hebraisk, samt arabisk i liturgien. De liturgiske tekstene kan være vanskelig å forstå, og må tolkes og omsettes til nåtidens språk og samfunnsliv. Kan man stille krav for å få tilskudd at disse tekstene skal oversettes? Etter vårt skjønn kan det neppe stilles krav om at hele liturgien skal oversettes til norsk. Dette blir etter vårt skjønn en innblanding i den religiøse delen av trossamfunnets virksomhet.

Kan man stille krav om at preken og tolkningen av de religiøse tekstene, skal foregå på norsk? Det har blitt hevdet at et slikt krav vil bedre forståelsen og gjøre religionen lettere tilgjengelig for alle medlemmene i trossamfunnet som har norsk som morsmål. Vi kan ikke se at dette vil gjøre kravet mer legitimt. Det vil etter vårt skjønn fortsatt være en innblanding i den religiøse delen/læren som staten ikke skal blande seg inn i. Vil svaret bli annerledes om kravet er begrunnet i andre hensyn som f.eks. ønske om bedre integrering eller frykt for at det i det skjulte blir oppfordret til kriminelle handlinger?

Vi minner om at avvergingsplikten overfor kriminelle handlinger i [straffeloven](#) kommer til anvendelse også i disse tilfellene.²⁰ Straffelovens § 196 pålegger en generell plikt til å søke å avverge visse grovere forbrytelser. Eksempelvis gjelder det for terrorisme, drap, ran, familievold, seksuelle overgrep - særlig mot barn, kidnapping og grovere tilfeller av vold. Avvergingsplikten er overholdt ved at man melder fra til rette myndighet - normalt politiet.

Den som offentlig oppfordrer noen til å iverksette en straffbar handling, straffes med bot eller fengsel inntil 3 år, jf. straffeloven § 183.

I tillegg viser vi til trossamfunnslovens § 21, jf. § 13 som innebærer at fylkesmannen kan stryke trossamfunn fra registeret, slik at de mister grunnlaget for tildeling av statstilskudd, når trossamfunnets lære eller arbeid kommer i strid med rett og moral.

Etter vårt skjønn vil det på denne bakgrunn neppe være adgang til å sette krav om at prest eller imam skal lære seg norsk og bruke det i taler og prekenes. Vi minner også om at man ikke kan lage særregler for enkelte trossamfunn, men bør behandle alle likt.

Vi vil også vise til at det er satt ulike krav til religiøse ledere etter [utlendingslovgivningen](#).²¹

14. KILDER

Vibeke Blaker Strand (2015). Spenningen mellom en aktivt støttende tros- og livssynspolitikk og ivaretagelse av likhet for enkeltindivider. Ingen adgang til riket? Religionsfrihetens grenser og Grunnlovens § 2, 1814-2014.

Vibeke Blaker Strand (2012) Diskrimineringsvern og religionsutøvelse. Hvor langt rekker individvernet? (Gyldendal)

Ingvill Thorson Plesner (2016). Religionspolitikk.

Andreas Føllesdal (2014). Del av problemet, og del av løsningen: Den europeiske menneskerettighetsdomstolen og demokratisk selvstyre, I: Harald Baldersheim & Øyvind Østerud (red.), *Det norske demokratiet i det 21. århundre*. Fagbokforlaget. ISBN 9788245016147. 5. s 80 – 91.

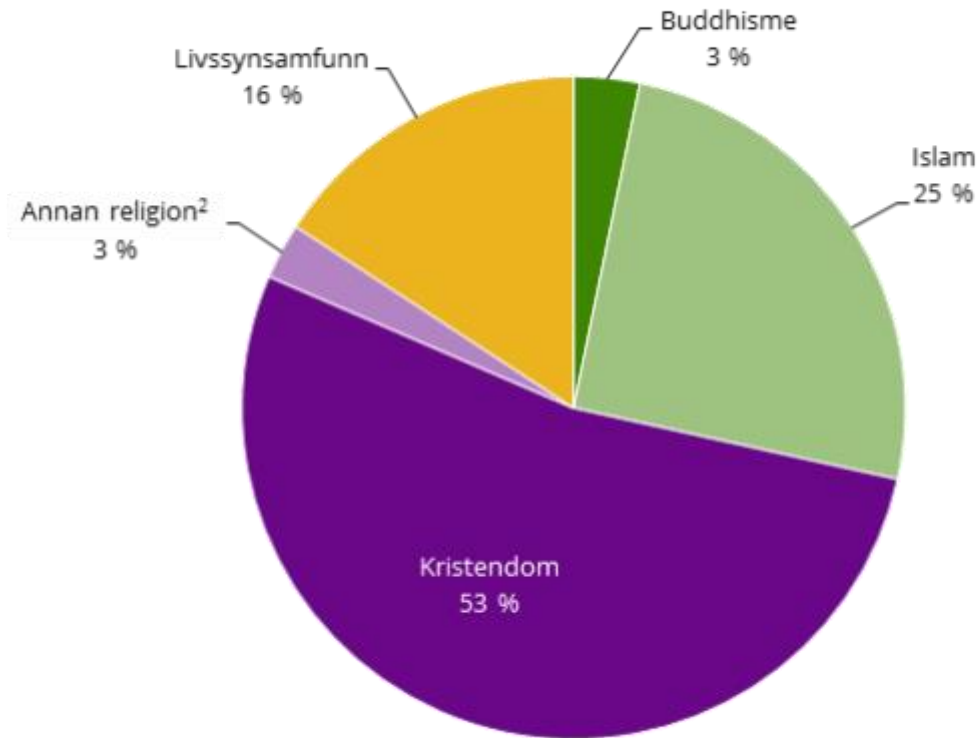
<http://follesdal.net/ms/Follesdal-2014-emd-selvstyre.pdf>

²⁰ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28?q=straffelove>

²¹ Førstegangs oppholdstillatelse og fornyelse til religiøse ledere og lærere – utlendingsloven § 23 første ledd, jf. utlendingsforskriften § 6-1 annet ledd og utlendingsforskriften § 10-21
<https://udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2011-046/>

Trus- og livssynssamfunn utanfor Den norske kyrkja, 1. januar 2015 (SSB)
<https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/trosamf/aar/2015-11-25>

Figur 1. Medlemmer¹ i trus- og livssynssamfunn som mottek offentlig stønad og er utanfor Den norske kyrkja, etter religion/livssyn. 1.1.2015

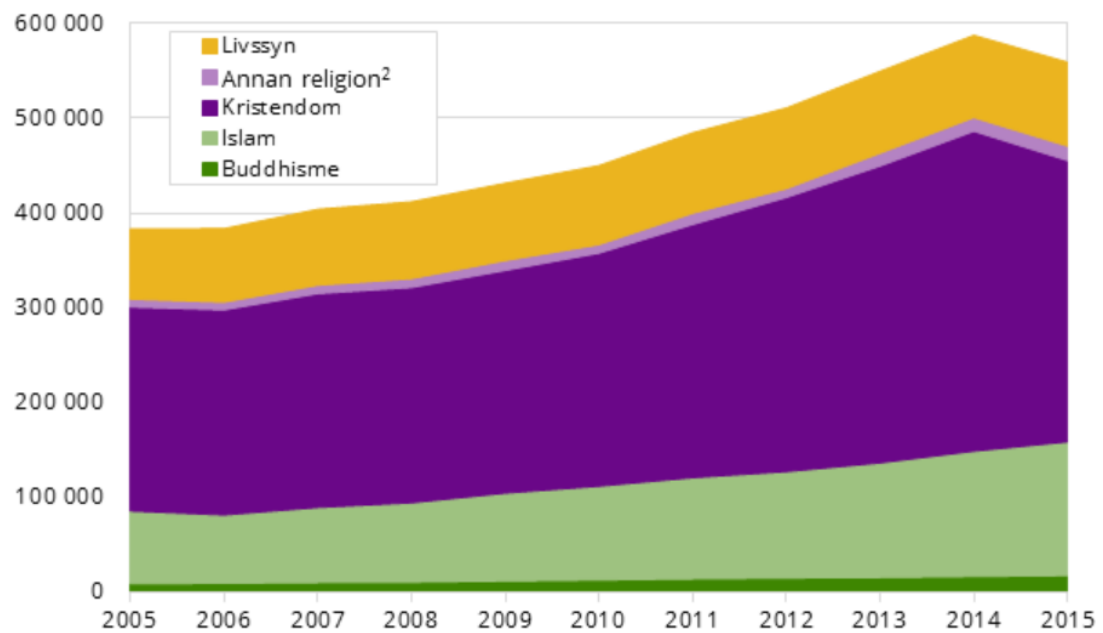

¹ Omfattar berre medlemmer det vert motteke offentlig stønad for.

² Omfattar Bahàì, Hinduisme, Jødedom, Sikhisme og andre trusretningar.

Kjelde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. Medlemmer¹ i trus- og livssynssamfunn som mottek offentleg stønad og er utanfor Den norske kyrkja, etter religion/livssyn. 1. januar

¹ Omfattar berre medlemmer det vert motteke offentleg stønad for.

² Omfattar Bahài, Hinduisme, Jødedom, Sikhisme og andre trusretningar. Eit samfunn er ikkje representert i statistikk i 2012 for både jødedom og sikhisme.

Kjelde: Statistisk sentralbyrå.